

Pārskats par modernismu, postmodernismu un metamodernismu

1. uzdevums. Izmēģini strukturētu pieeju teorētiskas vai publicistiskas informācijas izpētē, apkopo savu iepriekšējo pieredzi, aizpildot anketu!

Apgalvojums	Jā	Nē	Komentāri, piebildes, jautājumi
Teorijas jautājumus ir vērts apgūt pēc praktiskā uzdevuma veikšanas, tas ir rezumējums.			
Man ir jau izveidojies priekšstats par modernisma literatūrai raksturīgo.			
Esmu lasījis vismaz vienu atzinīgi novērtētu latviešu laikmetīgās literatūras darbu.			
Tādiem jēdzieniem kā modernisms, postmodernisms un metamodernisms ir kas kopīgs.			
Darbā ar informācijas avotiem spēju izmantot vismaz 3 dažādas metodes.			
Patstāvīgi veidota atgādnē man ir jau praktiski noderējusi kādā no mācību priekšmetiem.			
Īss un precīzs informācijas apkopojums ir vairāk noderīgs nekā garš temata izklāsts.			

2. uzdevums. Izveido sev piemērotu, patstāvīgi noformētu un lakonisku pārskatu par modernismu, postmodernismu un metamodernismu!

Dots: septiņi dažādi (teorētiski vai populārzinātniski) tekstu fragmenti.

Metodes: balstoties pieredzē, izvēlies un izmanto maksimāli atšķirīgas teksta izpētes un informācijas apkopošanas metodes (viena jau ir dota).

Eksperimentālā daļa: izmantojot izveidoto pārskatu, pārbaudi postmoderna teksta lasītāja pieredzi, veicot uzdevumus par literārā darba ideju (galveno domu, sižetu, tēliem un valodu).

1. teksts

Izvēlētā informācijas apstrādes metode:		Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:	
---	--	---	--

Guntis Berelis. *Neēd šo ābolu. Tas ir mākslas darbs* (2001)

Iespējams, lasītājs, ieraudzījis grāmatas apakšvirsrakstu – “Postmodernisms un latviešu literatūra” – vēlēsies noskaidrot, kas īsti ir postmodernisms. Vēlēšanās gluži saprotama, taču nepiepildāma un, šķiet, zināmā mērā pat bezjēdzīga. Atzīšos, es nezinu, kas ir postmodernisms. Vienīgi – pieļauju, ka daudzas šajā grāmatā aprakstītās būšanas ir saistītas ar parādību kompleksu, kas pirms vairāk nekā trīsdesmit gadiem tapa aplaimots ar postmodernisma vārdu.

Iedomāsimies: jūs pieejat pie kāda latviešu rakstnieka, par kuru esat pārliecināts, ka viņš klasificējams kā postmodernists (tas nekas, ka arī jūs nezināt, kas ir postmodernisms), un nosaucat viņu par postmodernistu. Latvieši pļaukas necērt, tam viņi par vēsu, bet, visticamāk, šis rakstnieks smagi apvainosies, piesarks un izgrūdīs: “Pats tu postmodernists!” Potenciāli labās attiecības starp autoru un viņa lasītāju būs samaitātas uz mūžīgiem laikiem. (..)

Ar visu iepriekš teikto es gribēju uzsvērt tikai to, ka postmodernists – tas, manuprāt, ir priekpilns haoss, kuru sakārtot nav nedz iespējams, nedz arī nepieciešams. Un haoss kultūrā ir reti auglīga vide. Tā neļauj klasiskā manierē graužt senču kaulus, bet gan vedina katram pašam radīt spēka līnijas, pa kurām to sakārtot. Galu galā – grozi kā gribi, bet pasaule radās no haosa.

Vai izmantosi informāciju atgādnē izveidei?	Noteikti jā , jo ...	Noteikti nē , jo ..	Varbūt , jo ...
---	-----------------------------	----------------------------	------------------------

2. teksts

Izvēlēta informācijas apstrādes metode:	Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:
---	---

Ihabs Hasans. *Plurālisms postmodernisma skatījumā*. No: Ivbulis, V. *Uz kurieni, literatūras teorija?* (1995)

Man nav ne vietas, ne laika dot postmodernisma dziļāku teorētisku pamatojumu. Tā vietā es piedāvāju postmodernisma īpašību virkni, bezsaikļu uzskaitījumu kultūras lauka robežu iezīmēšanai. Manis dotie piemēri būs selektīvi. Īpašības var atkārtoties, viena otru apsteigt, viena no otras atpalikt, nonākt pretrunās. (..)

Tātad – mans uzskatījums.

1. Nenoteiktība jeb, pareizāk sakot, nenoteiktības. Tās ietver visas neskaidrības, divdomības, pārdzīvojumus un aizvietojumus, gan attiecībā uz zināšanām, gan sabiedrību. (..) Nenoteiktības caurauž mūsu rīcību, mūsu domas, mūsu interpretāciju, tās veido mūsu pasauli.
2. Fragmentācija. Nenoteiktība bieži vien ceļas no fragmentārisma. Postmodernists vienīgi sadala, šķiet, viņš uzticas tikai fragmentiem. (..)

3. Dekanonizācija. Visplašākajā nozīmē tā tiek vērsta gan pret visiem kanoniem, gan vispārpieņemtām autoritātēm. (..)
 4. Patības trūkums, dziļuma trūkums. (..)
 5. Neprezentējamība, nereprezentējamība. Tāpat kā priekšgājējs – modernisms, arī postmodernisms ir ireāls, neikonisks. (..)
 6. Ironija. (..) Ja nav pamatprincipa vai paradigmas, mēs pievēršamies spēlei, starpspēlei, dialogam, polilogam, alegorijai, pašrefleksijai, ar vienu vārdu sakot – ironijai. (..)
 7. Hibridizācija jeb žanru mutācija un reproducēšana, ieskaitot parodiju, travestiju un pastičo. (..) Klišeja un plaģiātisms, parodija un pastičo, pops un kičs bagātina reprezentāciju. (..)
 8. Karnevalizācija. (..) Bet šis termins norāda arī uz postmodernismā valdošo komisko vai absurdo noskaņojumu. (..)
 9. Performance, piedalīšanas. (..) Postmodernais teksts, vārdisks vai nevārdisks, pieprasa performanci; to vajag uzrakstīt, izmainīt, atbildēt, tas prasa pārrakstīšanu, pārmaiņas, atbildes, izspēlēšanu. (..)
 10. Konstruktīvisms. (..) postmodernisms ir sakāpināti tēlainis un puķaini ireāls (..).
 11. Imanence. Ar šo terminu es, negribēdams raisīt nekādas reliģiskas asociācijas, apzīmēju prāta arvien pieaugošās spējas sevi vispārināt simbolos. Šobrīd it visur ir vērojama izplatīšanās, izklaidēšanās, izkaisīšanās, jušanas spēju paplašināšanās (..).
- (..) (Sliktākajā gadījumā postmodernisms līdzinās mistiskai un retai garšvielai, piemēram, aveņu etiķim, kura pieminēšana vien jebkuru recepti padara par *nouvelle cuisine*.)

1986. gadā tapusī publikācija

Vai izmantosi informāciju atgādnē izveidei?	Noteikti jā , jo ...	Noteikti nē , jo ..	Varbūt , jo ...

3. teksts

Izvēlētā informācijas apstrādes metode:		Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:	

Janīna Kursīte. *Dzejas vārdnīca* (2002)

Modernisms angl. *modernism*

tradicionālās vērtības un tradicionālo poētiku noliedzošs mākslas un lit. strāv., kas radās 20. gs. sāk. (aizsākumi 19. gs. beigās) un izveidoja krasu pārrāvumu ne tikai lit-rā, bet arī mākslā un kultūrā vispār. M. akcentēja laika kategoriju. M. raksturīgs visatļautības kulta, ko visspilgtāk iemieso “pārcilvēks”, kurš gatavs

un spējīgs noārdīt visu labākas nākotnes vārdā. M. eksistēja līdz 20. gs. vidum, tādējādi ietverot lit. virz., sākot no impres. un beidzot ar absurda lit-ru. Modernismā ietilpa simb., ekspres., akm., eksist. M. cieši saistīts ar psihoanalīzi, relativitātes teoriju, vēlāk kvantu mehāniku, kibernetikas attīstību.

M. veidojās kā pretstats 19. gs. reālismam, kurš savukārt balstījās pozitīvisma filozofijā. M. atkāpās no iepriekšējo gadsimtu literāro un mākslas virz-u binārās pasaules uztveres (patiesība – nepatiesība), pieļaujot kā patieso, īsto jebkuru no iespējamībām. Pasaules daudznozīmība tiek izteikta visdažādākajiem paņēmieniem, iecienītākie no kuriem ir groteska, parodija, ironija, stilizācija, mistifikācija. Taču, atšķirībā no postmod., priekšstats par patiesības eksistenci un tā meklējumiem, atklāsmēm ar mākslas starpniecību modernismā nav vēl zaudēts. Patiesība nav virspusē, tā paslēpta valodas neizsakāmās dzīlēs, tāpēc M. daudz laika un pūļu veltī eksperimentiem ar valodu. M. mēģina nomainīt pasaules uztveres linearitāti ar ciklisko uztveri, no šejienes neomītisms, atgriešanās pie mītiskās domāšanas struktūrām, pie arhetipiskā. Ne tikai dzejas, bet arī prozas darbs M. koncepcijā pazaudē secīgo izteiksmi (A – B – C), bieži sākot ar C (beigām) un beidzot ar A (notikuma sākumu). Interesi par mītisko un plašāk pagānisko Rietumeiropā sekmēja angļu pētn. Dž. Frēzera (*J. Frazer*) pētījums *Zelta zars* (*The Golden Bough*, 1890–1915). M. dzīlēs dzimst postmod., taču starp abiem pastāv virkne nozīmīgu atšķirību. Šīs atšķirības tabulas veidā piedāvā emigrācijas lit. pētn. Pauls Birznieks.

Modernisms	Postmodernisms
1. Pilsētnieciskums (Čaka Rīga)	1. Globālais ciemats (fantastika, kosmiskā anarhija)
2. Tehnoloģiskums (gleznas ar mašīndaļām)	2. Tehnoloģijas galējības (datordomāšana)
3. Elitārisms (franču simbolisti)	3. Pret elitārismu (indivīds pazūd masā)
4. Ironija	4. Absurda
5. Abstrakcija	5. Jaunais vieliskums

Spilgtākie M. pārstāvji pas. lit-rā: Dž. Džoiss, D. Lorens, H. Hese, T. Manns, T. S. Eliots, E. Paunds, R. Frosts, M. Prusts, F. Kafka, V. Vulfā, S. Bekets, E. Jonesko, E. Kamingss, G. Garsija Markess. Latv. lit-rā: J. Steiks, V. Eglītis, H. Eldgasts, A. Čaks, J. Veselis, P. Ērmanis, J. Sudrabkalns, E. Ādamsons, G. Zariņš, Dz. Sodums, *Elles ķēķa* dzejn. grupa, R. Ezera, M. Zariņš, O. Vācietis, I. Ziedonis, U. Bērziņš, J. Helds, G. Repše (starp M. un postmod., mēģinot sintezēt abus).

Vai izmantosi informāciju atgādnē izveidei?	Noteikti jā , jo ...	Noteikti nē , jo ..	Varbūt , jo ...
---	-----------------------------	----------------------------	------------------------

4. teksts

Izvēlētā informācijas apstrādes metode:		Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:	
---	--	---	--

Broņislavs Tabūns. *Modernisma virzieni latviešu literatūrā* (2003)

Modernismā, salīdzinot ar postmodernismu un dekonstrukciju tajā, vēl tiek saglabāta zināma līdzība ar iepriekšējām mākslinieciskajām sistēmām. Vēl pastāv autorība (postmodernismā tiek pasludināta “autora nāve”). Vēl daiļradē ir mērķis ietekmēt lasītāju (postmodernismā daiļrade pārvēršas par pašmērķīgu spēli ar tekstu sturktūrvienībām). Vēl pastāv jēga, autora tieksme ko paust par cilvēka vietu pasaulē un viņa identitāti (postmodernismā zūd ticība, ka ar racionālu prātu pasauli iespējams saprast un sakārtot). Vēl pastāv zināma līdzība ar realitāti, protams, ārēja, jo radīšanas mērķis ir nevis to objektīvi atspoguļot (kā tas ir reālismā), bet gan dehumanizēt autorefleksijas nolūkos. Modernismā vēl saskatāmas romantisma zīmes – īpaši indivīda brīvības proponēšanā un ar to saistītajā literārā varoņa suverenitātē. Atšķirībā no romantisma modernismā ienāk nevis divpasaulības perspektīva, bet gan rezignācija un traģisks skats uz pasauli un cilvēka eksistenci tajā. Savukārt postmodernismā traģisma vietā nāk ironija.

Kopumā tomēr iepriekšējo virzienu literatūrā paustā pasaules izjūta, tekstu struktūra un tēlainība modernismā tiek atzīta par vienkāršotu un vairs neatbilstošu sarežģītā pārdzīvojamā laika tehniskās civilizācijas inovācijām. Kultūras pārkodēšanas tendence šajā mākslinieciskajā sistēmā kļūst ļoti izteikta jaunas formas, jaunas valodas un jaunas poētikas meklējumos. Līdzšinējā daiļliteratūras valodā uzkrājušies vecās civilizācijas uzslāņojumi tiek uzskatīti par traucēkli. (..)

Viena no raksturīgākajām modernisma literatūras iezīmēm ir jēdzieniskās domāšanas īpatsvara pieaugums tajā, ciešās saites ar filozofiju. Līdz ar to lasītājam kā līdzradītājam tiek uzlikta daudz lielāka slodze, nekā tas ir reālisma un romantisma literatūrā. Īpaši tas raksturīgi tā saucamajā daiļdarba atvēršanā, aktivizējot lasītāja uztveri un domāšanu. (..)

Formas un valodas novitātes modernismā rada zināmu apmulsumu lasītājos un par komunikatīvo vakuumu. Savukārt tā pārvarēšanu sekmē dāsna teorētiski interpretējošas literatūras rašanās.

Modernisma klasikā īpaši minama autora fenomenālā valodas izjūta un formas novatorisms.

Vai izmantosi informāciju atgādnēs izveidei?	Noteikti jā , jo ...	Noteikti nē , jo ..	Varbūt , jo ...
--	-----------------------------	----------------------------	------------------------

5. teksts

Izvēlēta informācijas apstrādes metode:		Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:	
---	--	---	--

Toms Ķencis. *Mūsdienas. Pēc postmodernisma* (2014)

Postmodernisms bija nosprādzis. Kādā rītā pēc orgijām mēs atradām to pakritušu pa ceļam uz izejamo vietu. Pa nakti bija lijis lietus. Pēc vairākām dienām, kad smaka kļuva jau nepanesama, mēs viņu ietinām paklājā un ievietojām šķūnītī, kur jau gadiem krājās dažādas grabažas.

(Herberts Vests. *Zudušais laiks*)

Šīs pārdomas balstās divos pieņēmumos. Pirmkārt, postmodernisms bija. Šeit es nepievienojos tā sauktās Frankfurtes skolas spekulantiem, kuri postmodernismu ir centušies parādīt kā kādu modernisma stadiju. Tajā pašā laikā arī neņemos apgalvot, ka pastāvētu kāda pilnīgi skaidra un neapšaubāma definīcija tam, kas bija postmodernisms – laikmeta gars, savdabīga kultūras loģika vai mākslas stils. (..)

Tāpat laikmetu pāreja iezīmējas pasaules skatījumu strukturējošā elementa maiņā. Modernismam tas bija laiks ar visām savām nākotnes/pagātnes utopijām un to politiskajiem režīmiem, Prusta, Eliota, Vulfas, Džoisas radītajiem literatūras pieminekļiem, ar fotogrāfijas un filmas reprezentatīvo dominanti – tehnikām, kuras savalda laiku. Postmodernismā, kā apgalvo Džeimsons, līdzīgu lomu spēlē (hiper)telpa. Tā kļūst par sabiedrības atspulgu, tā ir instance, kas piešķir lietām jēgu. Postmodernisms ir arhitektūras laikmets; ne velti citu mākslas virzienu izpausmes šajā laikā tik bieži ir kaut kur pa vidu starp žēlumu un zudību. No telpas dominantes dzimst nākamais princips – virtuālā telpa –, kura arvien vairāk veido mūsdienu ikdienu.

(..) Savā ziņā postmodernisma beigas atnāca līdz ar interneta attīstību: globālais tīmeklis ir centrālā robežšķirtne starp mūsdienām un postmoderno laiku, tikai ne ar savu globālo dabu un informācijas pārpilnību, bet gan ar “lokālām” virtuālām kopienām un preču – pērkamu un simbolisku – pieejamību. Tāpat kā jaunas virtuālās valūtas, internets rada arī jauno sociālā kapitāla ekonomiju, kura darbojas sociālajos tīklos un to kopienās. (..)

Modernisms darbojās kā jaunu stilu radīšana, vecos noliedzot. Postmodernisms ir visu vēsturisko stilu ne-vēsturiska saviskošana. Savukārt mūsdienas – vēsturisko stilu, izpausmju, artefaktu pieņemšana, respektējot to vēsturiskumu. (..) Modernās mākslas centrā ar tās daudzajiem stiliem ir reprezentācijas forma. Postmodernā māksla drīzāk pievēršas saturam, nodarbojas ar reprezentācijas (ne)iespējamību, izvēloties nejaušus apzīmētāju virknējumus. Mūsdienu laikmetīgā māksla – piemēram, *glitch* vai datortīkla arhitektūras notikumi – galvenajā lomā izvirza nedalītu sociālā un tehnoloģiskā procesa kopumu, svārstoties starp abiem minētajiem poliem. (..)

Savu rakstu interneta žurnālā *Satori* autors noslēdz ar diviem jautājumiem lasītājiem.

1. Kā vislabāk nosaukt laiku pēc postmodernisma?
2. Vai ir iespējama pāreja no sociālisma uz postmodernismu, proti, vai postmodernisma nosacījums nav augstais modernisms ar kapitālisma iekārtu? Vai Latvijai postmodernisms patiesībā nepagāja garām?

Izvēles uzdevums

Veic papildu izpēti un sagatavo atbildi!

Ja uzdevums tevi ieinteresēja, iespējams, ka ir vērts padziļināti interesēties par kultūras (konkrēti – literatūras) padziļināto kursu!

Vai izmantosi informāciju atgādnē izveidei?	Noteikti <i>jā</i> , jo ...	Noteikti <i>nē</i> , jo ..	<i>Varbūt</i> , jo ...

6. teksts

Izvēlētā informācijas apstrādes metode:		Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:	

Artis Ostups. *Piezīmes par laika trajektoriju literatūrā* (2014)

Modernisms – šī intelektuālā kustība – dzima no neapmierinātības ar māksliniecisko un sociālo pārmaiņu lēno ritmu, kam, par piemēru ņemot straujās pārmaiņas tehnoloģijā, vajadzēja būt krietni ātrākam. Modernismā valdīja pārliecība, ka sabiedrība dzīvo iepakā savam laikam, ka mākslinieks ir redzīgais starp aklajiem. Ar to izskaidrojama modernistu ticība progresam, centieni ieskatīties nākotnē, galu galā izlauzt tai ceļu, iedragājot tobrīd eksistējošās estētiskās konvencijas, lai vietā piedāvātu jaunus stilus un tehnikas. Tātad modernismā laika bulta šaujas uz priekšu un tai ir mērķis – krāšņā nākotne. Ne velti Filipo Marineti sevi un citus futuristus salīdzināja ar vientuļām bākām krastā. Bākas tēls norāda – avangards redz tālāk par citiem, bet tas ir arī savrups fenomens (vismaz līdz brīdim, kad tas noslīkst kultūras pamatstrāvē).

Postmodernisms nāca ar apziņu par lielo naratīvu beigām un strupceļa sajūtu, kas, šķiet, vispilnīgāk atklājas Džona Keidža klavieru kompozīcijā bez notīm un skaņas. Nekas tāds nebūtu iespējams, ja vien postmodernisma dzīlēs negulētu modernisma vraks. Literatūras piemēros – pamatā tieši amerikāņu prozā, kas tapusi laikā no sešdesmitajiem līdz deviņdesmitajiem gadiem, dzeju postmodernisms skāris mazāk – izpaužas temporāls haoss, laika nozīmes zudums, bezjēdzīga citēšana, neskaidrs asociāciju kopsakars un teksta griešanās sevī kā vāveres ritenī. Postmodernismā laika bulta joprojām traucas, taču bezmērķīgi un ierobežotā telpā.

Literatūrai, lai tā būtu laikmetīga, iespējams, jāmacās no mūsdienu mākslas, kurā par pēdējo izpētes teritoriju, kā apgalvo Nikolā Burjo, ir kļuvusi vēsture. Katrs zemeslodes milimetrs ir reprezentēts *Google* kartē, un pasaule telpiskā ziņā ir galīga, tamdēļ tīkls – interneta ēras galvenā figūra – ir jānoauž starp pagātnes notikumiem, pētot to, ko minēju jau sākumā, – modernisma zaudētās nākotnes, priekšgājēju neizmantotās iespējas. Šādu skatījumu vairs neraksturo postmodernā nolemtības izjūta; laika bulta priecīgi šaudās caur pagātni un trāpa tur, kur atpazīst tagadni.

Vai izmantosi informāciju atgādnē izveidei?	Noteikti <i>jā</i> , jo ...	Noteikti <i>nē</i> , jo ..	<i>Varbūt</i> , jo ...
---	-----------------------------	----------------------------	------------------------

7. teksts

Izvēlētā informācijas apstrādes metode:	atšķirīgu mašintulkošanas rīku pārbaude, papildinot ar patstāvīgu rediģēšanu	Jautājumi, kas pēc teksta iepazīšanas jāprecizē, jānoskaidro:	
---	--	---	--

Tawfiq, Yousef. *Modernism, Postmodernism and Metamodernism: A Critique* (2017);
http://ijll-net.com/journals/ijll/Vol_5_No_1_June_2017/5.pdf
 (Jūsefs Taufiks. *Modernisms, postmodernisms un metamodernisms*)

(..) Conclusion

Modernism appeared in the first half of the 20th century as a reaction to 19th century romanticism and early 20th century realism; postmodernism arose in the second half of the 20th century challenging modernism; and metamodernism emerged around the turn of the millennium as a response to postmodernism. Though each philosophy has its distinctive features which might sometimes overlap, none of them is isolated from the other. Metamodernism has appeared under different labels including postpostmodernism and neomodernism and all of them pointing in the same direction. Metamodernism has gained a significant role in contemporary culture as a move beyond postmodernism. Instead of postmodern irony, pastiche, deconstruction, skepticism and rejection of grand narratives, we see sincerity, authenticity, hope, universal truths, oscillation and openness of metamodernism coming to shape the contemporary cultural mode.

Metamodernism is an inclusive discourse articulating the ongoing intellectual and cultural developments for which neither the postmodern nor the modern critique is adequate. Metamodernism synthesises the best qualities of modernism and postmodernism. Despite the apparent demise of postmodernism and modernism, their strategies and ideological critiques continue to live on in metamodernism which endeavors to polarize and eventually surpass them. Vermeulen and Akker deserve appreciation for forming the core definition of metamodernism and for generating discussion on this groundbreaking subject.

Mašintulkošanas rīks (I): https://translate.google.com/	Mašintulkošanas rīks (II): www.hugo.lv
---	---

Plusi un mīnusi	Plusi un mīnusi
-----------------	-----------------

Vai izmantosi informāciju atgādnē izveidei?	Noteikti <i>jā</i> , jo ...	Noteikti <i>nē</i> , jo ..	<i>Varbūt</i> , jo ...
---	-----------------------------	----------------------------	------------------------

Viedokļu, teoriju izpētes darba fināls			
Izvēlies 3 pazīmes, kuras, tavuprāt, izceļas modernismā, postmodernismā un metamodernismā.	Apdomā, kurš veids (forma, tēli, uzbūve u. tml.) ir iedarbīgs pārskata sagatavošanai.	Izveido sev piemērotu un lakonisku pārskatu par modernismam, postmodernismam un metamodernismam raksturīgo.	Izmēģini savu pārskatu, strādājot ar postmodernisma literatūras piemēru. Pārbaudi, kā vispārīgās pazīmes realizējas konkrētā literārā tekstā.